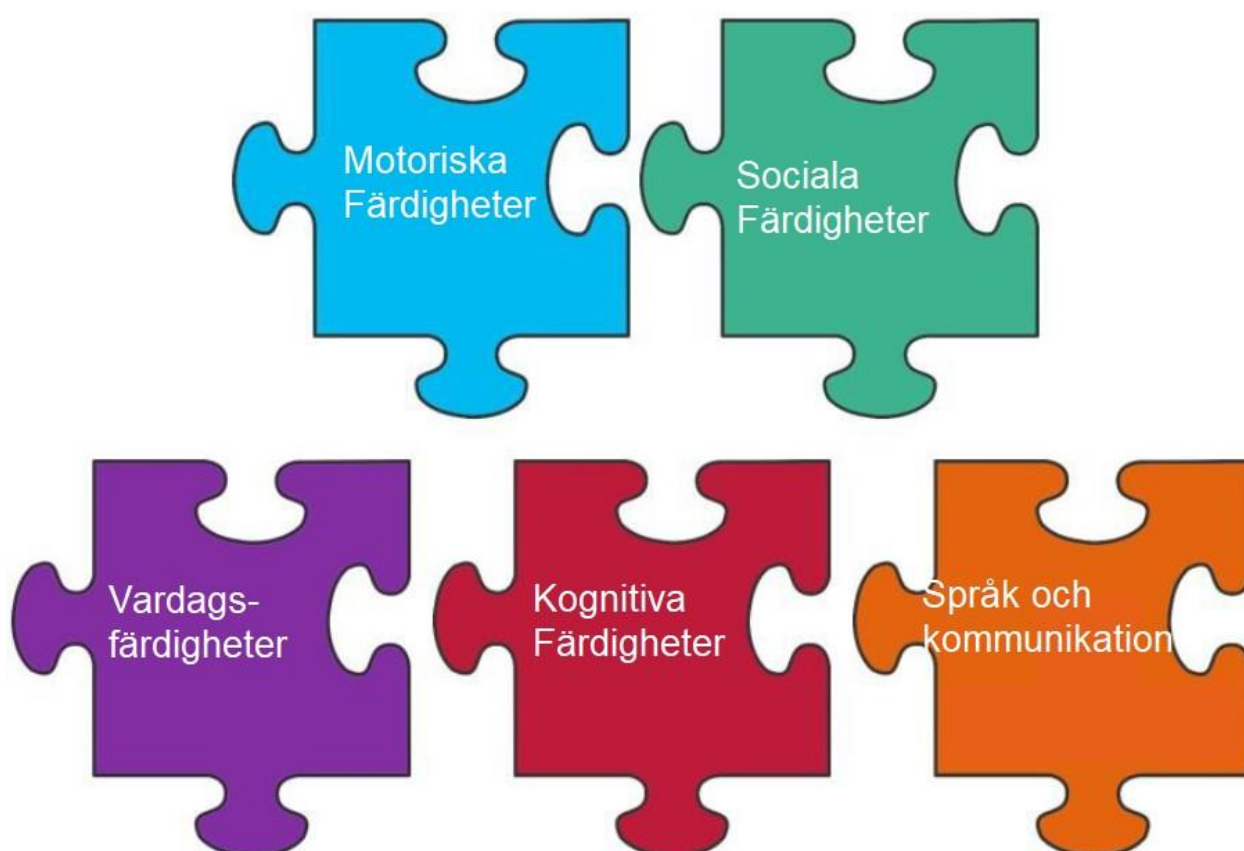
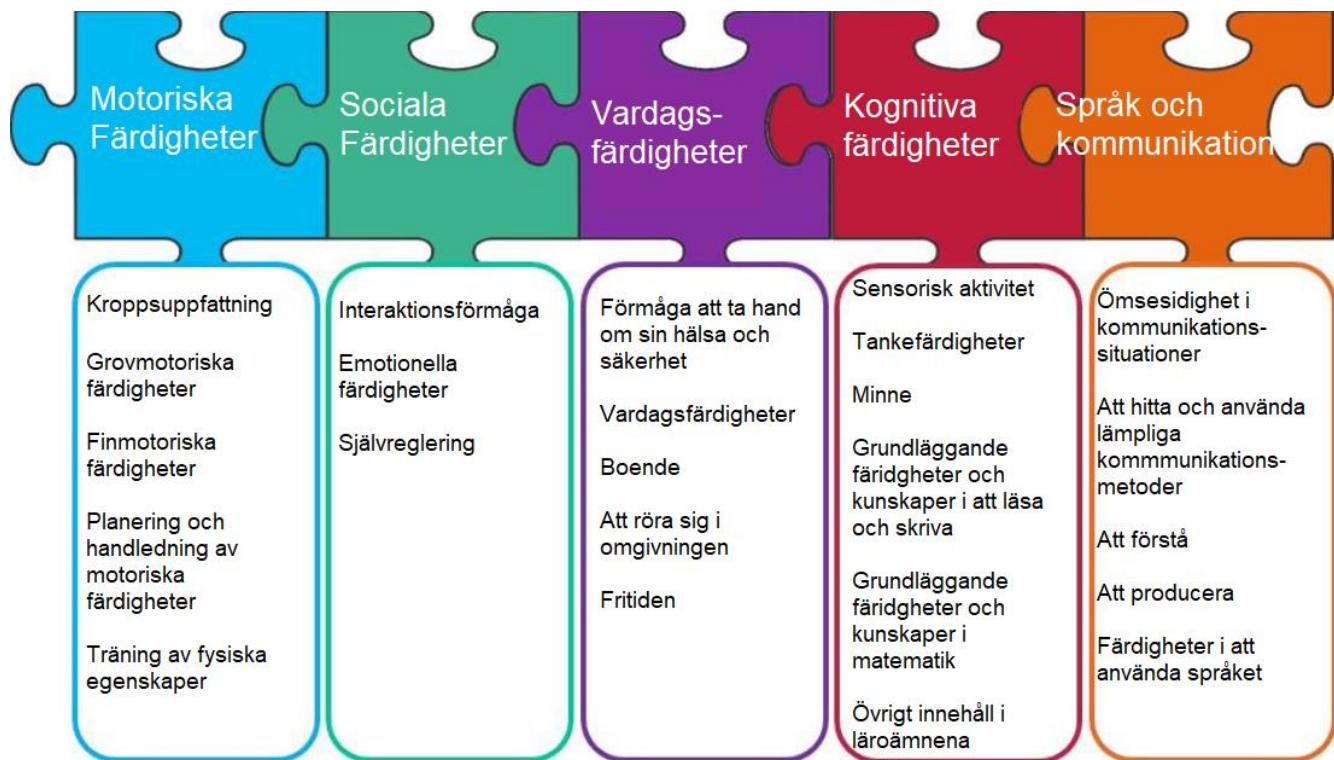

STUDIER

ENLIGT VERKSAMHETSOMRÅDE

MOTORISKA FÄRDIGHETER Den fysiska fostran består av fysisk aktivitet, inläring av motoriska basfärdigheter och träning av fysiska egenskaper enligt elevernas ålders- och utvecklingsnivå. Inlärningsmålet är att stärka elevens kroppsuppfattning, främja utvecklingen av de grov- och finmotoriska färdigheterna och ge möjlighet att träna färdigheter mångsidigt i vardagssituationer. En positiv kroppsuppfattning är viktig för alla elever. Elevens uppfattning om sin egen kropp och dess funktioner utgör grunden för elevens självbild och tro på sin egen förmåga.	Kroppsuppfattning	- att uppfatta sin kropp och dess delar - att uppfatta den egna kroppens rörelser - att känna till olika sätt att röra sig - att uppfatta den egna kroppens vikt, känna olikaställningar, rörelser och balans
	Grovmotoriska färdigheter	Att byta och bibehålla ställning - att kontrollera huvudets ställning och bära upphuvudets vikt - att lägga sig på mage och stiga upp igen samt att bibehålla liggande ställning - att sätta sig ner eller på huk och stiga upp igen samt att bibehålla huksittande ställning - att gå ner på knä och stiga upp igen samt att bibehålla knästående ställning - att sätta sig ner och stiga upp igen samt att bibehålla sittande ställning - att inta stående ställning och ta sig ur den samt att bibehålla stående ställning - att böja kroppen framåt eller åt sidan, t.ex. för att ta upp föremål - att vända från mage till rygg och tvärtom - att ligga på mage eller rygg - att överföra kroppens tyngdpunkt vid byte av ställning - att förflytta sig själv (t.ex. från wc-stolen eller från rullstolen till bilen) Att gå - att gå med stöd (t.ex. framåt, bakåt, åt sidan) - att gå korta sträckor (under 1 km) - att gå långa sträckor (över 1 km) - att gå på olika underlag - att gå i trappor - att väja för hinder när man går Övriga rörelser - att åla - att krypa - att gå björngång - att klättra - att springa - att hoppa - att simma

		Grenfärdigheter i idrott - att pröva på olika grenar (t.ex. skridskoåkning, skidåkning, bollspel) - lagspel och lekar
	Finmotoriska färdigheter	Handens finmotorik vid hantering av föremål - att känna (t.ex. små föremål, stora föremål, olikaformer och ytor) - att plocka - att greppa (t.ex. hela handen, pincettgrepp, pennngrepp) - att hantera (t.ex. att bygga, sätta ihop, modellera) - att släppa - att flytta ett föremål från ena handen till den andra - att använda bara ett eller några fingrar (t.ex. att vidröra, trycka, svepa) Att använda handen och armen - att dra - att knuffa - att sträcka sig efter något - att stödja sig på armarna - att vända och rotera händerna - att kasta - att fånga Att lyfta och bära - att lyfta ett föremål och flytta på det Allmänna och mångsidigare handfärdigheter - höger- eller vänsterhänthet etableras - öga-hand-koordination (t.ex. att hålla dryck i glas) - händernas koordination (t.ex. samma rörelse för båda händerna, olika rörelser) - ändamålsenlig kraftinsats (t.ex. att röra, lyfta ett dricksglas, skriva) - IKT-färdigheter (t.ex. att använda mus, pekskärmer eller ögonstyrd apparat) - ändamålsenlig användning av hjälpmedel i vardagsfärdigheter, användning av penna, pyssel och handarbete

	Planering och handledning av motoriska färdigheter	- att ta initiativ, förutse handlingar, planera, genomföra (t.ex. att klä på sig) - att handla flexibelt - att bedöma prestationen - att öva perceptionsmotoriken, att rikta, bibehålla och flytta uppmärksamheten smidigt från ett objekt till ett annat (t.ex. att sätta sig på en stol) - att starta, stanna, byta riktning - att komma med idéer och lösa problem i motoriska handlingar
	Träning av fysiska egenskaper	Koordination och rytm - att kontrollera viljestyrda rörelser (t.ex. att böja och sträcka på knäna) - att utföra ändamålsenliga rörelser med tanke på tid, utrymme och kraftinsats (t.ex. att kasta eller sparka en boll) - att koordinera båda sidorna av kroppen - att koordinera öga och hand - att koordinera öga och fot - att korsa kroppens mittlinje - att avgöra ställningars och rörelserstämning, längd och snabbhetsförändringar Balans - att koordinera muskulatur, synsinne och balanssinne - olika rörelseupplevelser - att röra sig säkert i omgivningen Uthållighet och muskelstyrka - allmän fysisk uthållighet - aktiv handling och vila - musklernas och muskelgruppernas styrka samt muskeltonus - att beakta hela kroppen, muskelbalans - att använda hjälpmedel som underlättar fysisk aktivitet - att använda idrottsredskap

SOCIALA FÄRDIGHETER Inlärningsmålet är att elevens förmåga att fungera i grupp och elevens delaktighet utvecklas. Elevens självkännet och inlärningsmotivation stöds genom att skapa förutsättningar för framsteg och förstärka ett positivt klimat för socialt lärande. Barnets tro på sin egen förmåga underlättar lärandet, för det ökar viljan att kämpa, envisheten och viljan att slutföra en uppgift.	Interaktionsförmåga <i>Förmåga att kommunicera med andra (ord, tal, gester, miner, ljud, blickar) och fungera i olika miljöer</i>	Grundläggande interaktion - att ta initiativ och ta kontakt på ett sätt som är lämpligt för sammanhanget och den sociala situationen - att ta ögonkontakt i interaktionssituationer - att hälsa på andra - att tåla kontakt och närhet i interaktionssituationer - att bibehålla det sociala utrymmet - att uttrycka sina behov och önskemål och ta emot hjälp - att visa adekvat hänsyn och uppskattning; respekt, värme, aktning och tolerans i människorelationer - att svara på sociala antydningar och andraskänslor - att framföra avvikande åsikt och meningsskiljaktigheter och svara på dem på lämpligt sätt Mångsidig interaktion - att upprätthålla sociala relationer och skötarelationerna på ett sätt som är lämpligt för sammanhanget och den sociala situationen - att reglera beteende, känslor och impulser i interaktionssituationer - att följa sociala regler och överenskommelser t.ex. i lekar och spel - att ha gott bordsskick - att fungera i grupp: par- och grupparbete, interaktionssituationer och att tolka dem - att förstå ömsesidighet Att leka - att gå med i en lek - att förhandla, turas om och dela med sig - att förstå andras känslotillstånd och avsikter Att skapa och upprätthålla relationer, att hålla kontakt samt att uppleva delaktighet och gemenskap - familj - kamratrelationer i skolan och på fritiden - kontakt med skolans personal och andra yrkespersoner - kontakt med obekanta personer: t.ex. att uträtta ärenden, be om och ta emot hjälp
---	--	---

	Emotionella färdigheter <i>Förmåga att varsebli, känna igen och uttrycka känslor, reglering av känslor och förmåga till empati</i>	Att känna igen känslor - att känna igen grundläggande känslor (glädje, sorg, rädsla, hat, avsky, förvåning) på bilder, ansiktsuttryck och gester - att se sambandet mellan fysiska känslor (subjektupplevelse) och psykiska känslor - att förstå andras känslouttryck - att känna igen känslor i sagor, berättelser, teaterstycken, filmer, musik och diskussioner Att namnge känslor - att namnge sina egna känslor - att namnge andras känslor utifrån ansiktsuttryck och kroppsspråk (armarna i kors = arg) - att namnge känslor på bilder Att uttrycka känslor - att uppleva och uttrycka känslor t.ex. med hjälp av rollfigurer - att uttrycka sina egna känslor med ord, miner, gester, kroppsspråk eller symboler Att reglera känslor - att påverka en psykisk eller fysisk känsloreaktion - att dämpa en kraftig känsla (självreglerings- och problemlösningsfärdigheter) - att förutse känslor, såsom att medvetet avleda uppmärksamheten från något som väcker obehagliga känslor Att sätta sig in i en annan persons situation - att beakta andra människor jämlikt - empati och bestämdhet i lagom proportioner - att sätta sig in i en annan persons situation - att vara bestämd, så att man inte låter sig övertalas och styras av andra - att bibehålla skillnaden mellan egna och andras känslor
--	---	---

	Självreglering <i>Förmåga att reglera sitt eget beteende och agerande enligt situation och mål</i>	Att kontrollera den primära handlingsimpulsen - att rikta och bibehålla uppmärksamheten Att styra sina handlingar - att ställa upp mål, planera handlingen, skrida till verket, följa planen, slutföra handlingen och utvärdera arbetet Att följa regler och anvisningar - interaktion enligt sociala regler; socialt godtagbart sätt att agera och visa känslor - att bibehålla det sociala utrymmet - att bära ansvar för att följa enkla anvisningar och uppgifter - att tåla och följa råd Att fördela uppmärksamheten - att beakta flera saker samtidigt (t.ex. att följa modell under arbetet, att delta i diskussion med många personer) Att byta agerande och beteende flexibelt i olika situationer - att acceptera nya och föränderliga situationer - att reglera sin egen aktivitetsnivå och sina känslouttryck till en lämplig nivå även i stressfyllda och spännande situationer (t.ex. att hantera besvikelser, hat, sorg) - att ta emot positiv och negativ respons - att göra val - ihärdighet
--	---	---

VARDAGSFÄRDIGHETER Målet för inläringen av vardagsfärdigheter är att öka elevens aktiva deltagande i aktiviteter i omgivningen och främja elevens självständighet. Genom att öva på vardagsfärdigheter enligt elevens egna förutsättningar skapar man möjligheter att utveckla och öva på motoriska färdigheter, språk och kommunikation, informations- och kommunikationstekniska färdigheter samt sociala och kognitiva färdigheter. De stärker för sin del behärskandet av vardagsfärdigheterna.	Förmåga att ta hand om sin hälsa och säkerhet	Att sköta sin hälsa - att känna igen och uttrycka fysiska behov (t.ex.hungrig, törstig, fryser, har varmt) - att känna igen och uttrycka sin egen aktivitetsnivå och sitt hälsotillstånd (t.ex. trötthet, snuva, illamående) - att iaktta sunda kostvanor - tillräcklig vila och sömn - tillräcklig fysisk aktivitet och vardagsaktivitet;vardagsmotion - att följa vård- och rehabiliteringsanvisningar (t.ex.läkemedelsbehandling) - att känna igen sexuella behov och uttrycka demadekvat Att sköta sin säkerhet, säkerhetsfärdigheter - att märka, förutse och undvika farliga situationer - att agera säkert på egen hand och tillsammans - att känna igen och uttrycka frågor som gällersexuell trygghet
Det är viktigt att känna igen och uttrycka sitt eget behov av hjälp. Målet är att eleven ska förstå när hen behöver hjälp och vad hen klarar på egen hand.	Vardagsfärdigheter <i>Att utföra dagligen återkommande uppgifter och sysslor: inleda uppgiften, reservera tid, utrymme och redskap för uppgiften, tajma och utföra uppgiften, sluta och fortsätta.</i>	Att sköta sin personliga hygien - att tvätta och torka sig - att sköta olika delar av kroppen (t.ex. hud,tänder, hår, naglar) - att vara mån om ett vårdat utseende Att gå på toaletten - att känna och uttrycka sina toalettbehov - att utföra sina toalettbehov - att sköta hygien och renligheten vidtoalettbesök Att klä på sig - att klä på och av sig med hjälp, delvis själv ellerhelt på egen hand - att klä på och av sig i lämplig ordning - att byta kläder - att känna igen sina egna kläder och skor - att klä sig enligt situationen - att klä sig enligt vädret - att prova och välja kläder

		Måltider - att välja och portionera mat och dryck - att använda bestick (skära, föra maten till munnen) - att använda lämpliga hjälpmedel vid måltider - att äta (tugga och svälja) - att dricka (ur mugg, glas och flaska, med sugrör) - att äta snyggt - att ha gott bordsskick - att delta i olika måltidssituationer (vardag, fest) Att ta hand om saker och hålla omgivningen ren - att ta hand om sina egna saker - att ta hand om gemensamma saker Tidshantering - att känna igen och använda begrepp som gällertid - att förstå tidens gång med hjälp av olika redskap (t.ex. dagsschema, skolschema, veckoschema, månadskalender, årskalender) - förstå händelsers ordningsföljd (t.ex. före–efter, idag–imorgon–igår, nu–snart–senare, först–sist) - ålder och födelsedatum - att känna igen klockslag - att beskriva, mäta och uppskatta tid (t.ex. att förstå längden på uppgifter eller pauser) - att förstå hur mycket tid som behöver reserveras för olika saker - att förstå betydelsen av tidtabeller Att använda pengar - att känna igen pengarna - att känna till pengarnas värde och räkna pengar - att använda pengar i konkreta situationer - att använda pengar och sköta ekonomiska ärenden så självständigt som möjligt (konsumera och spara) - att bekanta sig med olika betalmedel Att utnyttja data- och kommunikationsteknik - att använda telefon och pekplatta - sociala medier
--	--	--

	Boende	Att skaffa varor och tjänster - att göra inköp med assistans, med stöd och på egen hand - att uträtta andra ärenden och skaffa tjänster - (t.ex. posttjänster, Fpa-ärenden) Att tillreda måltider - att känna igen och namnge livsmedel - att hantera livsmedel - att följa anvisningar och modeller - att hantera kärl och köksredskap - att använda spis, ugn och mikrovågsugn - att duka - att portionera ut mat på tallriken - att planera och tillreda små mellanmål - att planera och tillreda en måltid - att bekanta sig med olika slags maträtter och smaker - att förvara mat - säkerhet i köket Andra hushållssysslor - att diska; använda och tömma diskmaskinen, diska för hand - att ta hand om kläder och andra hemtextilier; tvätta, stryka, vika - att städa; städa undan efter sig, hålla ordning på det egna arbetsbordet, städa sitt rum, använda städredskap - återvinning och avfallshantering - att använda andra hushållsmaskiner
	Att röra sig i omgivningen	Att röra sig på olika platser - att röra sig hemma - att röra sig i skolan - skolvägen - att röra sig i andra miljöer Att röra sig med redskap och fordon - att åka bil - att använda kollektivtrafik (t.ex. buss, tåg, metro eller flyg) - att cykla - att röra sig med hjälpmedel i olika situationer (t.ex. att välja lämpligt hjälpmedel)

		- att följa trafikreglerna - att lägga märke till, känna igen och bli medveten om farliga situationer i trafiken
	Fritiden	Att tillbringa fritiden i en bekant miljö - att slappna av på olika sätt ensam ellertillsammans - meningsfulla fritidssysslor (t.ex. lek, läsning, musik, film) Hobbyer - att bekanta sig med olika hobbyer - att pröva på olika hobbyer - att hitta och börja utöva en meningsfull hobby - att delta i hobbyer Att delta i aktiviteter i samhället och närmiljön - att använda olika slags tjänster (t.ex. gå på bio, konstutställning, restaurang) - att resa - att delta i gemensamma evenemang (t.ex. klubbar, föreningar)

KOGNITIVA FÄRDIGHETER Målet för inläringen är att eleven ska aktivera sig och lära sig använda sina sinnen för att gestalta sin omgivning. Undervisningen ska stödja utvecklingen av de processer som hänför sig till lärande, minne och tänkande. I lärsituationerna och vid planeringen av undervisningen beaktas elevens individuella sätt och möjligheter att använda olika sinneskanaler och sensorisk information.	Sensorisk aktivitet	Visuell aktivitet - att hitta och känna igen objekt; synskärpa, synfältets vidd, ögats motorik - att orientera sig i sin omgivning; avstånd och proportioner - att röra sig utifrån syninformation - annan visuell aktivitet (t.ex. öga–hand-koordination) Auditiv aktivitet - att höra och känna igen olika ljud; ljudstyrka, frekvens - att lokalisera ljud - att urskilja tal bland andra ljud - att känna igen och urskilja tonfall och tonhöjd - att känna igen andra akustiska impulser - att känna igen rytm och tonfölj Annan sensorisk aktivitet - att känna igen sinnesretningar (t.ex. värme, vibration, tryck) - att använda grundsinna i olika situationer; smak-, lukt-, känsel- och muskelsinne Att tåla olika slags sinnesretningar - att lägga märke till under- och överkänslighet
	Tankefärdigheter	Att jämföra och klassificera - att hitta likadana (t.ex. att hitta par) - olik och likadan - att klassificera enligt egenskaper - att klassificera på annat sätt - att ordna enligt egenskaper - att namnge överbegrepp - att beskriva - att känna igen utifrån beskrivning Att välja - att välja mellan konkreta framlagda alternativ (t.ex. när äpple och banan visas) - att välja mellan symboliska alternativ (t.ex. när alternativen uttalas eller visas på bild) - att välja utan angivna alternativ - att välja ”ja” eller ”nej”

		Att förstå orsakssamband - att förstå att föremål är varaktiga även om de inte syns (t.ex. att gömma, leta) - att märka följder av sitt eget agerande - att upprepa en handling - att förutse - att be om hjälp - att förstå olika perspektiv - att koppla ihop lärsituationer och vardagssysslor Problemlösning och beslutsfattande - att lägga märke till problem - att hitta ett eller flera lösningsalternativ - att upprepa en tidigare inlärd lösning - att använda hjälpmedel för att lösa problem - att förutse och dra slutsatser i tankarna - att utnyttja tidigare erfarenheter för att lösa problem - att utvärdera olika lösningsalternativ - att fatta beslut
	Minne	Korttidsminnet - hörselminne och fonologisk medvetenhet (t.ex. ramsor, rim, ordlekar) - att benämna snabbt (att benämna vardagsföremål, t.ex. färger, bekanta personer, föremål) - att upprepa - att följa korta anvisningar (t.ex. visuellt bildstöd) Arbetsminnet - att minnas och hantera hört eller sett material enstund - att fortsätta med en uppgift oavbrutet - att undvika att göra flera saker samtidigt, om korttidsminnet är begränsat - att ge tid att processa

		Långtidsminnet och lärandet att lägga på minnet; fokusera, lyssna, förstå - minnesstrategier: upprepning och repetition (t.ex. dagens händelser); gruppering och klassificering, sammankoppling med något annat (associationer) eller med färdigheter; visuellt stöd, funktionalitet - memoryspel - att hålla i minnet; aktivering av saker och färdigheter, dvs. repetition - att återkalla i minnet; att återkalla inlärt stoff ikorttids- eller arbetsminnet, dvs. ta det i bruk - att diskutera (t.ex. att tala och fråga omgårdagens händelser) - att läsa en saga och återberätta den med egna ord (t.ex. hjälp av återkallningstips och alternativ att välja mellan) - att använda yttre minneshjälpmedel (t.ex. kalender)
	Grundläggande färdigheter och kunskaper i att läsa och skriva	Ordmedvetenhet - att skilja mellan ordets form och betydelse - att inse sambandet mellan talade eller tecknade och skrivna ord - att jämföra ordens uppbyggnad Stavelsemedvetenhet - att inse ordets stavelsestruktur (stavelserytm i talat språk) - att kombinera stavelser till ord - att dela in ord i stavelser (talade och skrivna ord) Medvetenhet om språkljud - att observera och särskilja språkljud - att känna igen och namnge språkljud - att indela ord och stavelser i språkljud - att kombinera språkljud till stavelser och ord Bokstavskänedom - att känna igen och producera bokstäver, handalfabetstecken eller punktskriftstecken - att använda språkljud och handalfabetstecken för olika bokstäver

		Samband mellan bokstav och språkljud - att observera talets synliga drag (läppavläsning) - att kombinera hörda språkljud med motsvarandebokstavstecken, handalfabetstecken eller punktskriftstecken Att känna igen och producera skrivna ord - att känna igen och producera ord med enkel, vanlig och kort ljud- och stavelsestruktur (t.ex.en- och tvåstaviga ord) - att utnyttja ord som redan är bekanta - att gå vidare till ord med mer komplicerad och längre ljud- och stavelsestruktur samt deras böjningsformer Att förstå och producera skrivna satser - att läsa och producera enkla satser (t.ex. "Pappasimmar.") - att läsa och producera längre satser med mer komplicerad struktur - att förstå satsers betydelseinnehåll - att läsa och skriva hela texter
	Grundläggande färdigheter och kunskaper i matematik	Förberedande kunskaper för matematikinläring - att jämföra (t.ex. större/mindre, kortare/längre) - att klassificera (t.ex. röda här och blå där) - att ordna (t.ex. enligt storlek från den minsta till den största) - att förstå ett-till-ett-samband (t.ex. ge en till varje person) - att förstå antalets varaktighet (t.ex. antalet är detsamma även om ordningsföljden ändras) Basfärdigheter i räkning och tillämpning - talföljder; framlänges och baklänges - att räkna antal - att läsa eller skriva siffror - de enkla räknesätten: addition, subtraktion, multiplikation och division - tiosystemet - pengar, tid, vanliga måttenheter och derastillämpning i praktiken
	Övrigt innehåll i läroämnena	Verksamhetsområdena kan innehålla mål och innehåll från läroämnena med beaktande av elevens förutsättningar och styrkor.

SPRÅK OCH KOMMUNIKATION Lärandet utgår från att skapa interaktion och utgående från det öva på att förstå och producera kommunikation. Målet är att eleven ska kommunicera med sin omgivning, bli förstådd och själv förstå andra elever och vuxna. I en tillgänglig kommunikationsmiljö tryggas tillgången till och förmedlingen av information genom mångsidig kommunikation. Kommunikationen och talets och språkets utveckling stöds vid behov med kommunikationsmetoder som stöder eller ersätter tal. Färdigheterna tränas i olika situationer under skoldagen.	Ömsesidighet i kommunikationssituationer	Behovet av att uttrycka sig och mötas - att vara närvarande - att ta kontakt (t.ex. ögonkontakt, beröring) Delad uppmärksamhet och målinriktad kommunikation - att hitta och bibehålla ett ämne som båda är intresserade av - att rikta kommunikationen mot partnern - att ta initiativ självständigt Ömsesidighet - att vänta, att ge tid och utrymme för kommunikationsinitiativ - kommunikationspartnern bör vara sensitiv även för små initiativ - att svara på initiativ till kommunikation - att anpassa sin egen framställning till situationen och kommunikationspartnern - ihärdighet i framställningen; blir inte frustrerad och ger inte upp
Talade och tecknade språk Kommunikationsmetoder som stöder och ersätter talat eller tecknat språk - kroppsspråk (miner, gester, beröring) - tecken som stöd - olika grafiska tecken och föremål	Att hitta och använda lämpliga kommunikationsmetoder	Att kartlägga och pröva olika kommunikationsmetoder - att bedöma de fysiska och kognitiva förutsättningarna (t.ex. sinnen, motorik, gestaltning, tanke- och minnesfunktioner, språkliga färdigheter) samt språk- och verksamhetsmiljön Att skapa nätverk och planer - möjligheterna att använda kommunikationsmetoderna i olika språk- och verksamhetsmiljöer

- skrift (skriva för hand, på maskin eller med olika hjälpmedel,		
- använda färdigt skrivna ord - bildsymboler som beskriver situationer (praktiskt, - upplevelsebaserat, kommunikation med föremål) - kommunikationsmappor och kommunikationsappar - talapparater (för ett eller flera meddelanden)		Förankring av kommunikationsmetoderna i vardagen - att engagera eleven och närmiljön i de överenskomna kommunikationsmetoderna - att bredda och utvidga kommunikationsfärdigheterna till olika situationer och miljöer - att öva att använda tolk (taltolk, teckenspråkstolk, skrivtolk)

	Att förstå	Förspråklig kommunikation - känslouttryck och kontakt - imitation och symbolisk lek Att förstå nonverbala budskap - att förstå miner, gester och kroppsspråk - att förstå tonfall - att förstå allmänna tecken och symboler Språkliga basfärdigheter - symbolfunktionen; att beskriva den konkretverkligheten med symboler (t.ex. att förstå sambandet mellan bild och föremål) Begrepps- och ordförråd (betydelser) - att förstå grundläggande begrepp (t.ex. tid, plats, läge, mängd och kvalitet) - att förstå vardagsord - de förstådda begreppens omfattning och typ (begrepps- och ordklasser) Språkets struktur (form) - att förstå böjda ord - att förstå olika satsstrukturer - att förstå frågor
	Att producera	Förspråklig kommunikation - känslouttryck och kontakt - imitation och symbolisk lek - kommunikativ ljudbildning Att producera nonverbala budskap - att förmedla betydelser med kroppsrörelser (t.ex. miner, handrörelser och ställningar) - att förmedla betydelser med hjälp av tecken, symboler, teckningar och fotografier

		Benämning - att återkalla i minnet, hitta ordet, seriellbenämning Begrepps- och ordförråd (betydelser) - ordförrådets omfattning och de produceradeordens eller tecknens typ; begrepps- och ordklasser - att använda grundläggande begrepp (t.ex. tid, plats, läge, mängd och kvalitet) Språkets struktur (form) - uttryckets längd - satsstrukturer och böjning av ord Artikulation (även på teckenspråk) - uttryckens begriplighet för bekanta och obekanta - artikulationens noggrannhet, artikulationssätt och särdrag - att behärska språkljuden - handformernas tydlighet och placering i teckenspråk - uttryckets smidighet och rytm - att producera andra ljud (t.ex. sjunga, jollra, tjuta, nynna)
	Färdigheter i att använda språket	Olika situationer - interaktion med en eller flerakommunikationspartner - interaktion med bekanta och obekanta personer - interaktion i varierande situationer och miljöer Användningsändamål - kärnfärdigheter för framställning av budskap: beom, ja och nej - andra användningsändamål för kommunikation: att inleda, fortsätta och avsluta samtal, säga sin åsikt, benämna, fråga och svara, berätta, kommentera, uttrycka känslor och behov, humor Att använda kommunikationsapparater och kommunikationstekniker - att använda telefon, pekplatta, dator och andra apparater och tekniker

LITTERATURREKOMMENDATIONER

Hyttiäinen, M., Kokko, L., Mäki, M., Pietikäinen, E., Virtanen, P. (2014). Vaikeavammaisten oppilaiden opetus. Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Kerola, K., Kujanpää, S., Timonen, T. (2009). Autismin kirjo ja kuntoutus. PS-kustannus.

Stock Kranowitz, C. (2003). Tahatonta tohellusta. PS-kustannus.

Szegda, D. & Hokkanen, E. (2009). Apua arkeen ja aistihäiriöihin. Kehitysvammaliitto.

MOTORISKA FÄRDIGHETER

Dennison, P. & Dennison, G. (2013). Aivojumppaopas. Suomen kinesiologiayhdistys.

Jaakkola, T. (2014). Krokotiilijuoksu ja 234 muuta toimintaideaa motoristen taitojen kehittämiseksi. PS-kustannus.

Jaakkola, T. (2016). Juokse, hyppää, heitä, ota kiinni! – Perusliikuntataitojen opettaminen lapsille ja nuorille. PS-kustannus.

Karjalainen, L. (2013). Rennoksi koulussa – rentoutusharjoituksia koululaisille. Valteri-koulu.

Karjalainen, L., Parkkisenniemi, K. (2013). Kuperkeikka kaverin kans. Sherborne -harjoitusohelmaa hyödyntäviä liikuntaleikkituokioita. Oppimis- ja ohjauskeskus Tervaväylä. Oulu.

Kuittinen, T., Kokko, J., Varjus, M. (2016). Hopsis! – sensomotorinen rata lapsen kielen kehityksen tukena 2 – DVD. Valteri-koulu.

Latva, T., Taipale, S., Uosukainen, L. (1998). MOPA – motoriiikka paremmaksi Luokassa toteutettavia motorisia harjoituksia. Haukkarannan koulu. Jyväskylä.

Lahdelma, H. (2010). Kehonkaavan lukutaito. Havaitseminen, asento- ja liikekäyttäytyminen. Mikael-koulu. Mikkeli.

Lahdelma, H., Pursiainen, L. (2011). Tarkkaavaisuutta Innojumpalla. Mikael-koulu. Mikkeli.

Moilanen, H. & Salakka, H. (2016). Aivot liikkeelle! – Tehosta oppimista yläkoulussa ja toisella asteella. PS-kustannus.

Rintala, P., Alhonen, T., Cantell, M. & Nissinen, A. (toim.). (2005). Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. PS-kustannus.

Taipale-Oiva, S. (2006). ”Hippa Litta Natta” – hippaleikki havaintomotorisena kokemuksena. Haukkarannan koulu. Jyväskylä.

Taipale-Oiva, S., Kuittinen, T. & Kokko, J. (2004). Hupsis! Sensomotorinen rata lapsen kielenkehityksen tukena. Käyttäjän opas. Haukkarannan koulu. Jyväskylä.

Tampio, H. & Tampio, M. (2016). Ulos oppimaan! – Sata ideaa ulko-opetukseen. PS-kustannus.

Tiainen, T. & Välimäki, V. (2015). Lukuja liikkuen, tavuja touhuten. PS-kustannus.

Österberg, A., Kuusela, N. (2014). Jumppaa junnuille – Karkeamotoristen harjoitusten tehtäväkortit. PS-kustannus.

SOCIALA FÄRDIGHETER

Aquilla, P., Yack, E., Sutton, S. (toim.) (2001). Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. PS-kustannus.

Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). (2011). Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. NMI.

Cacciatore, R. et al. (2009). Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. (2010). Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY.

Kerola, K., Kujanpää, S., Kallio, A. (2013). Ihmiseltä ihmiselle – sosiaaliset taidot. Opetushallitus.

Kiiski & Pursiainen. (2016). Tuliko tunne? Välineitä tunnetaitojen harjoitteluun. Valteri-koulu, Mikkeli.

Nurmi, R., Sillanpää, A., Hannukkala, M. (2015). Hyvää mieltä yhdessä. Suomen Mielenterveysseura.

Seppälä, H. & Sundin, M. (2015.) Toimi. Menetelmä psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaamiseen. Kehitysvammaliitto.

Söderena, M. & Tarvainen, L. (2013). Tunne, aisti, toimi! ELLI Early Learning.

Toivakka, S. & Maasola, M. (2011). Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. PS-kustannus.

Vehkalahti, R. & Urho, T. (2013). Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Lasten keskus.

KOGNITIVA FÄRDIGHETER SAMT SPRÅK OCH KOMMUNIKATION

Hakala, L., Hyrkkö, P., Manninen, P., Oesch, H., Salo, M. & Siikanen, M. (2001). Jaettu ilo. Autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Somero: Puheterapeuttien kustannus Oy.

Hakamo, M-L. (2013). Puhekuplia. Saarijärven offset.

Heister Trygg, B. (2010). Graafinen kommunikointi. Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Huhtanen, K. (toim.) (2011). Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Hämäläinen, V. & Hilden, S. (2002). Se on selvästi peli. Pääjärven ky.

Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A-M. (red.) (2011) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Gaudeamus.

Loukusa, S. & Paavola, L. (red.) (2011). Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nind, M. & Hewett, D. (2011). Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Nivarpää-Hukki, E., Tanskanen, H. & Tarpila S. (2012). Kommunikaation kolmio ja kulmakivet. Helsinki: Erweko Oy.

Siiskonen, T. (2010). Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 386. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23093/9789513938413.pdf?sequence=1>

Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (red.) (2014). Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Siiskonen, T. & Vuorinen, M. (2004). CID-assosiaatiomenetelmä. Puhumaan lukien – lukemaan puhuen. Helsinki: Haukkarannan koulu ja Kehitysvammaliitto ry.

Takala, Marjatta & Sume, Helena (toim.). 2016. Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Finn Lectura.

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. (1999). Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Vuorinen, M., Siiskonen, T., Huttunen, M., Syyrakki, A. & Meronen, A. (2016). KPL: Kuuntelen – Puhun – Luen. Kuva- ja sanakortit. Materiaalia suomen kielen alkeiden opetteluun. Valteri-koulu. Jyväskylä.

VARDAGSFÄRDIGHETER

Eronen, U., Hirn, H. (2010). Kompassi – liikuntavammaisten tarpeet liikumistaidon ohjauksessa. Oppimis- ja ohjauskeskus Ruskis. Helsinki.

Göös, R-L. (2010). Arkielämän ABC. Opetushallitus.

Hinkkanen, T., Kokkonen, M., Immonen, P., Liimatainen, A., Palojoiki, P. (2009). Taitopakki: Ideoita kotitalouden opetukseen; kotitalous 7-9. WSOYpro. Helsinki.

Hyvärinen, H., Maikkola, M., Pesonen, R., Pulkkinen, J., Sipilä, A-K. (2007). Sopua! Harjoituksia arjen hallintaan ja sosiaalisiin tilanteisiin. Tervaväylän koulu. Oulu.

Karttunen, H., Lehtovirta, A., Sieppi, R. Ympäristöäni sanoin ja viittomin. Osa 1. Osa 2. Tervaväylän koulu.

Koski, J. & Myllykangas, M. (2001). Kotitalouden taitovihko: vaatehuolto. WSOY.